

تحلیل محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره اول متوسطه با توجه به ابعاد هفت‌گانه اهداف مصوب

دکتر وحید فلاح^۱، محبوبه اسکندری راد^۲

^۱ دانشگاه آزاد ساری، vahidfallah20@yahoo.com

^۲ دانشگاه آزاد ساری، eskandaryrad1396@gmail.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی و تحلیل میزان توجه به ابعاد هفت‌گانه اهداف مصوب در کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره متوسطه اول است. روش پژوهش توصیفی از نوع تحلیل محتوا بوده و رویکرد آن نیز کاربردی است. جامعه آماری پژوهش، کلیه کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره متوسطه اول در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ است که به دلیل محبوبیت جامعه آماری از نمونه‌گیری صرف نظر شده هر سه کتاب به عنوان نمونه در نظر گرفته شده‌اند. ابزار اندازه‌گیری چک لیست تحلیل محتوای محقق ساخته بوده و نتایج پژوهش با مقدمه

نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با تدوین مجموعه‌ای از اهداف کلی آموزشی در پی تربیت و رشد انسان در همه ابعادش است. اهداف کلی نظام آموزشی ایران در هشت بعد اعتقادی- اخلاقی- علمی- آموزشی، فرهنگی- هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی و اقتصادی و در ۵۶ هدف تدوین شده‌اند. از سوی دیگر اهداف کلی، غایا و جهت حرکت تعلیم و تربیت رسمی کشور را نشان می‌دهد و بیانگر آن است که نظام آموزشی ایران در پی تحقق آنها در قریبان است. با توجه به اسلامی بودن نظام تربیتی ایران، لازم است این اهداف بر اساس آموزه‌های دینی روحیانی تدوین گردند تا با فلسفه اجتماعی حاکم بر جامعه، یعنی جنبه مشترک افکار، عقاید، ایده‌ها و آرزوها، آداب و سنن میزان‌ها و مبانی اخلاقی مردم جامعه نیز هماهنگ باشند [۴].

در فرایند برنامه‌ریزی درسی، عنصر هدف نقش بسیار اساسی و جهت دهنده به همه فعالیت‌های تربیتی و آموزشی دارد و پس از آن عنصر محتوا به عنوان هسته مرکزی برنامه‌های تعلیم و تربیتی همواره مورد توجه فلاسفه، عالمان و مربیان بوده است. چنین توجهی ناشی از این حقیقت است که هر اندازه تعلیم و تربیت جامع باشد و همه نیازهای فراگیران و جامعه را در بر گیرد، بدون داشتن محتوایی مناسب امکان تحقق این اهداف وجود نخواهد داشت [۶].

محتوای آموزشی دانش سازمان‌یافته و اندوخته‌ای از اطلاعات مربوط به یک ماده درسی است که مجموعه‌ای از واقعیت‌ها، اصطلاحات، قوانین اصول- مفاهیم- تعمیم‌ها، روش‌ها، پدیده‌ها و مسائل مرتبط

علمی را به صورت قابل درک برای گروه سنی خاص ارائه می‌نماید تا نیل به اهداف کلان آموزشی را میسر سازد. بر همین اساس است که

استفاده از شاخص‌های آماری توصیفی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج پژوهش بیان‌گر آن است که از مجموع ۲۰۰۴ مرتبه توجه به ابعاد هفت‌گانه مصوب پایه هفتم با ۵۹۵ فراوانی و پایه هشتم با ۶۶۳ فراوانی و پایه نهم با ۷۵۴ فراوانی به ابعاد مورد بررسی پرداخته‌اند. بعد اجتماعی با ۶۵۱ فراوانی بیش‌ترین و بعد اقتصادی با ۹۷ فراوانی کم‌ترین توجه را به خود اختصاص داده‌اند.

واژه‌های کلیدی: اهداف مصوب، کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی، تحلیل محتوا، دوره متوسطه

محتوای آموزشی از اهمیت و جایگاه بی‌بدیلی در نظام آموزش پرورش برخوردار است و به عنوان حلقه رابطی است بین اهداف غائی آموزشی که توسط برنامه‌ریزان در گروه‌های مختلف آموزشی به محتوای درسی تبدیل می‌شود [۳]. از سوی دیگر مقصود از تحلیل محتوای کتاب درسی یک روش منظم برای توصیف عینی و کمی محتوای کتاب‌ها و متون برنامه درسی و یا مقایسه پیام‌ها و ساختار محتوا با اهداف برنامه درسی است [۹].

یکی دیگر از نویسندگان، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی را این گونه تعریف کرده است: کاربرد روش‌های کمی و کیفی، عینی و نظام‌دار برای توصیف رسانه آموزشی و آگاهی از میزان تأثیرگذاری آن در فرایند یاددهی- یادگیری تأثیرات آشکار و پنهان در فراگیران و شناخت واقعیت‌های اجتماعی است [۸].

هدف و محتوای کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی

مطالعات اجتماعی یک حوزه مهم یادگیری است که از انسان و تعامل او با محیط‌های گوناگون در زمان‌های مختلف (حال، گذشته، آینده) و جنبه‌های گوناگون این تعامل، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی و ... بحث می‌کند. به همین دلیل این حوزه، مفاهیم رشته‌های متعدد و مختلف چون تاریخ، جغرافیا، مدنی، اقتصاد، مردم‌شناسی و نظایر آن را در بر می‌گیرد. در برنامه جدید در دوره ابتدایی از تلفیق به کار رفته و رشته‌ها هویت خود را از دست نمی‌دهند، بلکه یک حوزه موضوعی غالب بوده و در جاهای مناسب از پیوند با حوزه‌های دیگر و مفاهیم کلیدی مربوطه استفاده می‌شود.

در برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی به منظور سازماندهی محتوا، پنج حوزه موضوعی انتخاب شده است: